

Livsmedelsverkets definition av hållbar livsmedelskonsumtion

Bakgrund och resonemang som stöd för en gemensam
användning av begreppet

Denna titel kan laddas ner från: [Livsmedelsverkets publikationer](#)

Citera gärna Livsmedelsverkets texter, men glöm inte att uppge källan.

© Livsmedelsverket, 2024.

Författare:

Irene Blom och Anna-Karin Quetel.

Rekommenderad citering:

Livsmedelsverket. Blom, I., Quetel, A. 2024. PM 2024: Livsmedelsverkets definition av hållbar livsmedelskonsumtion. Livsmedelsverkets PM. Uppsala.

PM 2024

ISSN 1104-7089

Omslag: Livsmedelsverket

Innehåll

1. Bakgrund	5
2. Definitionen.....	6
3. Processen för att ta fram definitionen.....	8
3.1 Arbetets utgångspunkter och avgränsningar	8
3.1.1 Utgångspunkt 1: Närliggande begrepp	8
3.1.2 Utgångspunkt 2: Livsmedelssystemets syfte och mat som en mänsklig rättighet ...	9
3.1.3 Avgränsningar.....	9
4. Litteratur (i urval)	11

1. Bakgrund

Ett av Livsmedelsverkets uppdrag är att arbeta för en hållbar livsmedelskonsumtion: “1 § Livsmedelsverket är förvaltningsmyndighet för livsmedelsfrågor med uppgift att i konsumenternas intresse arbeta för säkra livsmedel, redlighet i livsmedelshanteringen och en hållbar livsmedelskonsumtion” (Förordning (2009:1426) med instruktion för Livsmedelsverket).

Trots att begreppet hållbar livsmedelskonsumtion använts under flera år i många olika sammanhang har det inte funnits någon vedertagen svensk definition. En gemensam förståelse för vad man önskar åstadkomma underlättar samverkan och gör det möjligt att arbeta mer effektivt.

Syftet med att ta fram en definition var att:

- ha en gemensam förståelse om begreppet inom myndigheten, för att underlätta samarbete över enhetsgränser,
- förenkla tolknings- och avgränsningsarbeten,
- underlätta Livsmedelsverkets samarbete med externa parter, samt
- förse andra aktörer som arbetar med hållbar livsmedelskonsumtion med en användbar definition.

Detta PM innehåller Livsmedelsverkets definition av hållbar livsmedelskonsumtion som beslutades av Livsmedelsverkets generaldirektör den 30 augusti 2023 samt kort information om processen för att ta fram definitionen.

2. Definitionen

Livsmedelsverket definierar begreppet hållbar livsmedelskonsumtion så här:

”En hållbar livsmedelskonsumtion tillgodoser hela befolkningens behov av näring och energi, idag och i framtiden på ett jämlikt sätt. Den främjar människors hälsa och livskvalitet och har en minimal miljöbelastning. Den bidrar till en socialt, miljömässig och ekonomiskt hållbar utveckling.”

För att definitionen ska vara användbar behöver den vara kort och koncis. Det innebär att den behöver inkludera alla aspekter som Livsmedelsverket anser behöver inkluderas, men på ett komprimerat sätt. Det korta formatet gör dock att det inte är möjligt att tydliggöra och specificera olika delar av definitionen. Därför har definitionen kompletterats med fördjupningar som beskriver varje begrepp i definitionen, se tabell 1. Nedan finns en beskrivning av definitionens innebörd i stora drag.

- ”En hållbar livsmedelskonsumtion tillgodoser hela befolkningens behov av näring och energi, idag och i framtiden på ett jämlikt sätt” beskriver ett tillstånd där livsmedelssystemets syfte, d.v.s. möta människors behov av mat, kan fortsätta kontinuerligt och på ett jämlikt sätt.
- ”Den främjar människors hälsa och livskvalitet” utgår från vad som i den mänskliga rättigheten till mat beskrivs som tillräcklig och lämplig mat, det vill säga sådan mat som främjar hälsa och livskvalitet. Slutet av denna mening, ”har en minimal miljöbelastning”, innebär att livsmedelskonsumtionen inte kan vara hållbar över tid om den orsakar för stor miljöbelastning. Miljön och klimatet påverkar vår möjlighet att tillgodose våra behov av energi och näring i framtiden så för att vara hållbar krävs att miljön och klimatet inte belastas för mycket. Dessutom är människors hälsa även på andra sätt beroende av planetens hälsa.
- Meningen ”Den bidrar till en socialt, miljömässig och ekonomiskt hållbar utveckling.” sätter livsmedelskonsumtionen i sin kontext. Livsmedelskonsumtionen är ett system i sig, men påverkar och påverkas av systemen runt omkring, vissa mer än andra. För att livsmedelskonsumtionen ska vara hållbar behöver även andra system vara hållbara. Därför bör livsmedelskonsumtionen bidra till, snarare än motverka, att andra system – planetära eller samhällsrelaterade – kan utvecklas i en hållbar riktning.

Tabell 1. Tabellen innehåller en beskrivning av varje enskilt begrepp i definitionen.

Definitionens delformuleringar	Förklaring
livsmedelskonsumtion	Den totala mängden livsmedel som anskaffas och förbrukas av ett samhälle, inklusive de livsmedel som äts och de som kasseras eller används på annat sätt. Alla livsmedel som konsumeras har också producerats, men produktionen kan ske inom Sverige eller utanför Sveriges gränser.
tillgodoser hela befolkningens behov av näring och energi, idag och i framtiden på ett jämlikt sätt.	Sveriges livsmedelskonsumtion är sådan att den inte hindrar människor, i eller utanför Sverige, från att tillgodose sina behov av näring och energi idag eller i framtiden. Alla har jämlika möjligheter att tillgodose sina behov av näring och energi.
främjar människors hälsa och livskvalitet	Sveriges livsmedelskonsumtion främjar hela befolkningens fysiska och psykiska hälsa. Maten är säker att äta och näringsmässigt hälsosam. Livsmedelskonsumtionen är kulturellt acceptabel och ger matglädje.
har en minimal miljöbelastning	Sveriges livsmedelskonsumtion orsakar minimal klimatpåverkan, övergödning eller spridning av farliga ämnen i och utanför Sverige. Den har minimal negativ påverkan på ekosystem och biologisk mångfald i och utanför Sverige.
Den bidrar till en socialt, miljömässig och ekonomiskt hållbar utveckling.	Livsmedelskonsumtionen är hållbar om den på det stora hela bidrar till en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar utveckling nationellt och globalt. Detta betyder inte att livsmedelskonsumtionen ensamt ska bidra till den hållbara utvecklingen. De tre perspektiven av hållbar utveckling behöver dock beaktas för att identifiera målkonflikter och göra avvägningar som ger bästa möjliga utveckling ur alla tre perspektiv.

Både definitionen och fördjupningarna återges i detta PM så som de beslutades av Livsmedelsverkets generaldirektör den 30 augusti 2023, med några få språkliga ändringar. Definitionen ska bland annat kunna användas som utgångspunkt för diskussioner om omfattning eller avgränsningar inom arbeten som handlar om hållbar livsmedelskonsumtion. Den kan anpassas till det aktuella arbetet och det sammanhang där den används.

3. Processen för att ta fram definitionen

Initiativet till att ta fram en definition för hållbar livsmedelskonsumtion kom från Team mat och måltider, Avdelning hållbara matvanor, Område undersökning och vetenskapligt stöd på Livsmedelsverket. Man hade sett att det var svårt att avgränsa arbeten om hållbar livsmedelskonsumtion, eftersom det inte fanns någon definition att utgå ifrån.

De första utkasterna till definition togs fram i dialog mellan Avdelningen hållbara matvanor, Livsmedelsverkets miljöstrateger samt ett urval forskare inom området. Därefter gick definitionen ut på remiss till hela Livsmedelsverket genom att alla avdelningschefer kontaktades med inbjudan att skicka in remissvar. Definitionen och fördjupningarna reviderades utifrån remissvaren.

Därefter föredrogs definitionen för Livsmedelsverkets ledningsgrupp vid tre tillfällen. Mellan dragningarna gjordes ytterligare revideringar innan Livsmedelsverkets generaldirektör fattade det slutliga beslutet om Livsmedelsverkets officiella definition av hållbar livsmedelskonsumtion den 30 augusti 2023.

3.1 Arbetets utgångspunkter och avgränsningar

Denna definition beskriver begreppet ”hållbar livsmedelskonsumtion”.¹ Begreppet är komplext att definiera i och med den stora mängd aspekter som kan kopplas ihop med livsmedelskonsumtion. Vi hade två utgångspunkter när vi tog fram definitionen, som vi tillsammans med vetenskaplig evidens och expertkunskap använde för att avgränsa begreppet.

3.1.1 Utgångspunkt 1: Närliggande begrepp

Den första utgångspunkten var hur närliggande begrepp har definierats. Dessa är ”hållbar utveckling”, ”hållbara livsmedelssystem” och ”hållbar kost”. Orsaken till att vi ändå ansåg att det fanns ett behov att definiera ”hållbar livsmedelskonsumtion” var att de andra begreppen

¹ Enligt Cambridge Dictionary är en definition ”ett uttalande som förklarar betydelsen av ett ord eller en fras”. Denna definition ämnar göra precis det. Definitionen är inte ett mål och behöver således inte vara realistisk eller mätbar. Som exempel är WHO:s definition för ”hälsa” som följer: ”ett tillstånd av fullständigt fysiskt, mentalt och socialt välbefinnande och inte enbart frånvaro av sjukdom”. Denna definition är inte realistisk, dvs. ett sådant tillstånd kommer troligen aldrig ske i praktiken, men om definitionen löd ”för det mesta frisk” eller dylikt skulle det inte vara en sann definition av hälsa. Det är heller inte en vision, om än besläktad. En vision beskriver ett tillstånd vi vill nå med syftet att ge en riktning. Definitionen beskriver hållbar livsmedelskonsumtion utan att ge en riktning. Riktningen kommer från visioner och mål som sätts för att uppnå en hållbar livsmedelskonsumtion. Till exempel kan det vara Livsmedelsverkets vision att uppnå en hållbar livsmedelskonsumtion enligt denna definition av hållbar livsmedelskonsumtion

inte tjänar de syften vi beskrivit tidigare i dokumentet. Se i tabell 2 för definitioner av närliggande begrepp och hur de skiljer sig från hållbar livsmedelskonsumtion.

Tabell 2. Utvalda, befintliga definitioner.

Hållbar utveckling	Hållbara livsmedelssystem	Hållbar, hälsosam kost
<p><i>En utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.</i></p> <p>Gro Harlem Brundtland, FN:s världskommission för miljö och utveckling (1987).</p>	<p><i>Hållbara livsmedelssystem tryggar livsmedelsförsörjning och nutrition till alla på ett sätt som ger ekonomiska, sociala och miljömässiga möjligheter att trygga livsmedelsförsörjning och nutrition för framtida generationer</i></p> <p>FAO 2014. Food losses and waste in the context of sustainable food systems.</p>	<p><i>En hållbar, hälsosam kost är kostmönster som främjar alla dimensioner av individers hälsa och välmående, har liten miljöbelastning och -påverkan, är tillgängliga, trygga och jämlika samt är kulturellt acceptabla.</i></p> <p>FAO och WHO (2019) Sustainable healthy diets – Guiding principles.</p>
<p>Kommentar: Denna definition är viktig för att definiera ordet ”hållbar” i begreppet ”hållbar livsmedelskonsumtion”. I detta arbete har även de tre aspekterna av hållbarhet tagits i beaktande; social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet.</p>	<p>Kommentar: Denna definition beskriver hela livsmedelssystemet när det är hållbart utifrån de tre aspekterna av hållbar utveckling. En hållbar livsmedelskonsumtion är en del av ett hållbart livsmedelssystem.</p>	<p>Kommentar: Denna definition beskriver hur en individs kost är då den är hållbar och hälsosam. Den har tydligt individfokus och saknar därmed befolkningsperspektivet som vi eftersträvar. Den andel av livsmedlen som konsumeras men inte äts (matsvinn) är inte inkluderad i denna definition.</p>

3.1.2 Utgångspunkt 2: Livsmedelssystemets syfte och mat som en mänsklig rättighet

De andra utgångspunkterna vi använt är livsmedelssystemets syfte, det vill säga att förse människor med mat, och det faktum att tillräcklig och lämplig mat är en mänsklig rättighet. En hållbar livsmedelskonsumtion kan alltså enkelt beskrivas som en livsmedelskonsumtion som kan fortsätta fylla sitt syfte över tid och därmed uppfylla den mänskliga rätten till mat. Olika aspekter kan påverka om livsmedelssystemet kan fortsätta fylla sitt syfte. Hur andra system fungerar kan också påverka detta. Utmaningen har varit att identifiera vilka av alla aspekterna som ska inkluderas i begreppet ”hållbar livsmedelskonsumtion”.

3.1.3 Avgränsningar

Vi använde oss av ovanstående utgångspunkter för att avgöra vilka aspekter vi behövde inkludera. De aspekter som vi har beaktat är i stor utsträckning sådana som är inkluderade i någon av de ovannämnda, befintliga definitionerna. Aspekter som inte påverkar om livsmedelssystemets syfte fortsatt kan uppfyllas har exkluderats.

Två exempel på etiska aspekter som inte har inkluderats i definitionen, men som trots det är väldigt viktiga för att uppnå en önskvärd livsmedelskonsumtion, är djurvälstånd och arbetsvillkor i livsmedelskedjan. Utan att god djurvälstånd och bra arbetsvillkor är det troligt att vi ändå kan förse människor med näring och energi, nu och i framtiden. Dessa är dock

viktiga aspekter för hållbarheten i livsmedelssystemet, och livsmedelsproduktionen kan inte anses etisk om den innebär grym behandling av människor eller djur i livsmedelskedjan.

Andra aspekter har exkluderats trots att de idag påverkar livsmedelssystemets förmåga att fullfölja sitt syfte. De här aspekterna är medel eller förutsättningar för livsmedelskonsumtionen utifrån hur dagens livsmedelssystem är uppbyggt, men skulle inte vara det om livsmedelssystemet (och samhället) hade byggts upp på andra sätt.

En lönsam livsmedelsbransch, till exempel, är idag en förutsättning för att uppnå en hållbar livsmedelskonsumtion (men kan även skapa förutsättningar för en ohållbar livsmedelskonsumtion). Det finns dock teoretiskt andra medel att uppnå en hållbar livsmedelskonsumtion, till exempel om att alla människor blev självförsörjande på livsmedel eller om livsmedelsproduktion blev en statlig verksamhet. Enligt vår definition bidrar livsmedelskonsumtionen till en hållbar ekonomisk och social utveckling, vilket i det befintliga systemet kan vara att bidra till en lönsam livsmedelsbransch, men i ett annat scenario skulle kunna vara att bidra till ett statligt system som försörjer alla människor med tillräcklig mat. Syftet med exemplen är att illustrera vad som menas med medel som kan bytas ut mot andra alternativ.

Under extrema förhållanden som i kris eller krig kan livsmedelskonsumtionen behöva se annorlunda ut. Livsmedelsberedskapens mål är att ”alla ska ha tillräckligt med vatten att dricka och mat att äta även vid kris och krig”. Detta innebär också att livsmedelskonsumtionen under tider av kris och krig inte alltid kan vara hållbar (till exempel näringsmässigt adekvat).

I avgränsningsarbetet har vi även hållit isär en ”hållbar omställning till en hållbar livsmedelskonsumtion” och en ”hållbar livsmedelskonsumtion”. Vår definition beskriver hållbar livsmedelskonsumtion, inte hur vi når dit och vilka aspekter som behöver tas i beaktande på vägen.

För att livsmedelssystemet och även samhället i stort ska bli hållbart behöver vi arbeta utifrån ett systemperspektiv. Livsmedelskonsumtionen är en del av livsmedelssystemet och av andra system. I framtiden kan definitionen behöva revideras utifrån ny kunskap eller förändringar i dessa system. Vi hoppas att denna definition kan fungera som en beskrivning av en av pusselbitarna i livsmedelssystemet och att den kan underlätta framtida arbeten kring frågan om en hållbar livsmedelskonsumtion.

4. Litteratur (i urval)

FAO och WHO. (2019). Sustainable healthy diets – Guiding principles. Rom. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/329409/9789241516648-eng.pdf?sequence=1> (2024-01-19).

FAO. (2024). The Right to food. <https://www.fao.org/right-to-food/background/en/> (2024-01-19).

Hansson, H., Rööös, E., Säll, S., Abou hatab, A., Ahlgren, S., Berggren, Å., Hallström, E., ersson, Lundqvist, P., Magnusson, U., Persson, M., Rydhmer, L., Tidåker, P., Winkvist, A., Zhu, Lihua. (2023). Mistra Food Futures Report 2023:14. A framework for measuring sustainability in the Swedish food system: indicator selection and justification. <https://res.slu.se/id/publ/122743> (2024-01-19).

Hebinck, A., Zurek, M., Achterbosch, T., Forkman, B., Kuijsten, A., Kuiper, M., Nørrung, B., van 't Veer, P., Leip, A.. (2021). A Sustainability Compass for policy navigation to sustainable food systems. *Global Food Security* Volume (29). 100546, ISSN 2211-9124, <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2021.100546> (2024-01-19).

HLPE. (2014). Food losses and waste in the context of sustainable food systems. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rom. <https://www.fao.org/3/i3901e/i3901e.pdf> (2024-01-19).

Jordbruksverket. (2021). Hållbara livsmedelssystem – Definition, pågående initiativ och förslag på åtgärder. Rapport 2021:3.

Livsmedelsverket och samarbetspartner. Quetel, A-K. (2022). S 2022 nr 02: Syntesarbete för ett hållbart livsmedelssystem. Livsmedelsverkets samarbetsrapport. Uppsala.

Världskommissionen för miljö och utveckling under ordförandeskap av Gro Harlem Brundtland (1988): Vår gemensamma framtid, Stockholm: Prisma/Tiden.

